

Treći plenarni skup održaće se u SSSR 1976. g. i biće posvećen razmatranju pitanja odnosa i veza između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza za vreme drugog svetskog rata.

Usaglašena kvota učesnika plenarnih skupova za stranu koja se poziva je 10 osoba, sa rokom od 7 dana. Radi pretresanja naučnih referata strana-domaćin pozivaće široki krug stručnjaka.

Ovaj Protokol jednoglasno je usvojen na prvom plenarnom zasjedanju Komisije istoričara SFRJ i SSSR.

Rađeno u Moskvi, 20. decembra 1974. g. na srpskohrvatskom i ruskom jeziku. Oba teksta imaju jednaku snagu.

Josip Adamček

KONGRES POLJSKIH POVJESNIČARA 1974.¹

1. U rujnu 1974. zasjedao je u Torunju kongres poljskih povjesničara. Oni su njime nastavili djelovati u duhu već tradicionalnih kongresa od kojih se prvi održao još 1880. u Krakówu, s ciljem da daju svjedočanstvo o radu poljskih povjesničara na nacionalnoj povijesti unatoč podijeljenosti poljskoga državnog teritorija. Od tada su se kongresi održavali redovito u razmacima od pet do deset godina. Lavovski skup postavio je povjesničarima 1890. rječite i jasne zadatke s ciljem da iskoriste nagomilani materijal radi iznalaženja *povijesne istine* o poljskoj prošlosti. Ponovo se okupivši u Krakówu 1990, povjesničari su otvorili i jednu novu problematiku — potrebu da se iskoriste lingvističke i etnografske studije, usvoje i razrade nove metode i rezultati društvenih znanosti tijekom povijesnih istraživanja, kako bi te nove spoznaje produbile i proširile rad i shvaćanja povjesničara. Time se kretalo k potpunijem i *pravom* shvaćanju povijesti kao sveobuhvatne znanosti o životu i razvoju ljudskoga društva. Radeći u specifičnim prilikama društvenog i političkog života svoje domovine, povjesničari su se morali boriti protiv zapadanja u idealizaciju ili, pak, rezignaciju nad narodnom prošlošću. Novi duh koji je donosilo dvadeseto stoljeće, iskazan i u umjetničkom djelu S. Wyspiańskog kao otpor romantičarskim silama prošlosti koje zavode u plahovitost duha i očaranost genijalnim zahvatima bez djelatne snage, očitovao se i u težnji poljske historiografije da, prema riječima istaknutog historičara prava St. Kutrzebe (1935), »služi povijesnoj istini koja je istovjetna s radom za dobro naroda bez obzira da li smo se Poljskoj molili kao svetici ili je proklinjali«.

Drugi svjetski rat poremetio je uobičajeni ritam sastajanja tako da se VII kongres, predviđen za g. 1940, održao tek 1948. u Wrocławu.

Torunjski skup bio je peti u poratnoj Poljskoj, a u svemu jedanaesti nakon gotovo stotinu godina od prvog kongresa. Na njemu su se između tisuću po-

¹ Ovaj je prikaz napisan na temelju dvaju veoma zanimljivih članaka koje su u 38. broju varšavskog tjednika »Polityka« od 21. rujna 1974. objavili Bronisław G e r e m e k (Refleksje optymisticzne) i Jerzy T o m a s z e w s k i (Uwagi sceptyczne).

vjesničara našli i učenjaci iz Francuske, ČSSR, DDR, Mađarske i SSSR-a i po prvi put na sličnom skupu učestvovala je i grupa povjesničara iz inozemnih polonističkih centara. Pored plenarnih zasjedanja kongres je radio u tri sekcije, na deset kolokvija i blizu dvadeset specijalističkih simpozija gdje je predstavljeno oko dvije stotine referata i komunikacija. U diskusijama istupilo je oko osamdeset sudionika, a na sastancima simpozija i kolokvija preko tri stotine. Torunjski kongres odlikovao se izuzetnom brojnošću i samim time nametnuo neke probleme — pitanje efikasnosti rada tako glomaznog tijela, te odmah potom i pitanje samog smisla održavanja takovih i sličnih kongresa. Još na prvom općem skupu njemački povjesničar Richard Roepell iznio je da budućnost poljske historiografije ovisi od povećanja broja djelatnika. Danas je s te strane budućnost osigurana. Međutim, neravnomjerni razmještaj povjesničara po pojedinim periodima poljske povijesti doveo je do toga da nedostaju učenjaci za rad na najstarijoj prošlosti, što je najvjerojatnije posljedica intenzivnog okupljanja na dvadesetom stoljeću koje je donedavno oskudijevalo u stručnjacima. Težište u programu torunjskog skupa stavljeno je na najnoviju povijest, što je i zamišljeno u okviru proslave tridesetogodišnjice NR Poljske.

Međutim, dojmovi s diskusija nisu bili za promatrače ohrabrujući — prije svega, raznolikost obilnog programa onemogućavala je praćenje svih referata, pa su neki taj problem rješavali »putovanjem« iz dvorane u dvoranu. Taj napor najčešće nije bio nagrađen novim spoznajama ili barem novim prilazanjem problemima, jer su referenti najčešće iznosili već poznata i ustaljena shvaćanja. Kvalitet izlaganja stajao je u obrnutom odnosu prema broju diskutantata. Među brojnim problemima iz XX st. pravi interes pobudio je tek rad u III sekciji (povijest političke kulture). U ostalim je slučajevima atmosfera pri diskusijama bila prilično ukočena, s malim brojem istupa. Prema općem uvjerenju, tijekom obrade skupa pokazao je vjernu sliku suvremenog stanja u poljskoj historiografiji, što bi značilo da historiografija najnovije povijesti proživljava krizu, pogotovu na području istraživanja u posljednjih trideset godina. Iznesena su mnoga strahovanja — od bojazni da sadašnji povjesničari neće imati nasljednika do mišljenja da doktorske radnje ne mogu prekoračivati 1948. godinu, jer da najvažniji izvori za taj period ostaju još uvijek državna tajna.

No, i pored brojnih, može se reći i obeshrabrujućih, dojmova koje promatrač odnosi sa kongresa, ostaju zabilježena i otvaranja novih problema ili novine iznesene u shvaćanjima već razmatranih pitanja. Osim najnovije povijesti, koja je po tematici prevladavala, najviše mjesta zauzelo je u programu razmatranje značenja koje izučavanje prošlosti ima za modernu svijest i kulturu. To je bilo područje gdje se razvila najplodnosnija diskusija s mnoštvom novih pogleda i stavova.

Toj problematici bio je posvećen rad u dvije sekcije, od kojih se jedna bavila rađanjem i razvojem suvremene poljske kulture, a druga poviješću tzv. političke kulture. Centralni problem bilo je u obje sekcije pitanje »prevrednovanja staropoljske kulture i funkcioniranja njezinih živih sadržaja i relikata u tradiciji i svijesti moderne Poljske«. Pri tom je bilo neophodno da se ponovo

preispita društveno značenje poljske šljahte. Torunjski skup prekinuo je, na neki način, s ustaljenim vrednovanjem šljahte. »Već posljednjih godina došlo je do revalorizacije šljahte, njezine države i kulture, što se ispoljilo nakon oštrih ocjena koje su prevladavale u poljskoj historiografiji pedesetih godina.« Nameće se potreba izučavanja plemićke kulture u doba »zlatnog vijeka« i u vrijeme njezine dekadanse, te svestranog proučavanja utjecaja narodne kulture na plemićku.

Upravo na području političke kulture nalazilo se težište pitanja o društvenoj ulozi šljahte. Veliku ulogu u njezinoj političkoj aktivnosti imale su konfederacije, o značaju kojih su na kongresu iznesena neka nova mišljenja. Međutim, treba istaći da tako velika pažnja posvećena povijesti političke kulture, nije uslijedila kao rezultat aktualnog stanja u poljskoj historiografiji; naprotiv, »ona je trebala provocirati rad povjesničara na toj tematici«. Osobito se Stefan Kieniewicz zauzeo za temeljitiji rad na političkoj kulturi, napose u XIX st., koja je, uslijedivši nakon prvih pokušaja da se oblikuje suvremeni politički život (političke stranke i saborski klub) uoči dioba, gubitkom jedinstvene poljske države bila određena borbom za nacionalnu nezavisnost. Ta potpuno nova situacija uvjetovala je burno reagiranje čitavoga narodnog tijela — rasko-
madanog i povrijeđenog u svom instinktivnom osjećaju za samoodržanje. Pa i unatoč tvrdnji da se u poljskog seljaka (naroda) nacionalna svijest počela izgrađivati tek u napoleonsko doba i da ju je on, po mišljenju Theodora Schiemanna, poslije 1815. godine opet izgubio (!), ne može biti sumnje o povezanosti između poljskog nacionalnog istupanja u doba Napoleonovih ratova i prethodnoga društvenog razvoja, koji je, po povijesnoj nužnosti, morao u sebi sadržavati već dozrele elemente nacionalne svijesti. Ti su se, pobuđeni nacionalnom kataklizmom i oživljeni jednom velikom, iako varavom nadom, oblikovali kao puna svijest o vlastitoj nacionalnosti.

Na brojnim specijalističkim sastancima torunjskog skupa raspravljano je o različitim problemima kao što su: ideja naroda u društvenoj i političkoj misli, didaktika povijesti u školskoj i sveučilišnoj nastavi, struktura obitelji u srednjoj i novovjekovnoj Poljskoj, aristokracija u društvenoj strukturi davne Poljske i dr. Uočavajući mnoga pozitivna kretanja, ali i brojne činjenice što pobuđuju skepsu, pred promatračem se otvara težak zadatak da ocijeni sam kongres. Osim otvaranja novih problema, veće zastupljenosti učenjaka iz drugih društvenih znanosti i sudjelovanja predstavnika iz inozemnih polonističkih centara, što se može okarakterizirati kao pozitivan rezultat kongresa, zapažaju se i brojni nedostaci — prije svega mlaka i beskrvna diskusija, izbjegavanje metodoloških problema kao i konfrontacije različitih osnova i metoda. Ti nedostaci ispoljeni tijekom rada kongresa rječiti su izraz aktualnog stanja u poljskoj historiografiji. Povezano je to i s općom krizom koja je zahvatila sve znanstvene kongrese, a uvjetovana je prije svega naglim povećanjem broja znanstvenika kao i nagomilavanjem znanstvenih informacija. Ta objektivna situacija stvorila je i na torunjskom skupu očiglednu pometnju: mnoštvo referata iz istog povijesnog perioda koji su se čitali u isto vrijeme onemogućavajući zainteresiranima pravi uvid u cjeloviti rad kongresa. Pojavio se uz

to sve prisutniji problem tendencije za uskom specijalizacijom, što bi u budućnosti moglo rezultirati specijalistima tek »za jednu godinu« ili za »jednu ulicu«.

Torunjski skup pokušao je riješiti neke od brojnih problema pred kojima se znanstveni kongresi uopće nalaze. Čini se da izlaz treba tražiti u savjesnijoj organizacionoj pripremi, kako ne bi dolazilo do kolizije u zasjedanju srodnih sekcija, a prije svega u savjesnijoj pripremi samih referenata, kako bi u svojim izlaganjima pokušali iznaći neka nova rješenja ili barem otvoriti pred auditorijem neku novu problematiku. A to je neminovno povezano s potrebom savjesne pripreme u prisutnih znanstvenika, kako bi taj zajednički misaoni rad postigao bogatiju diskusiju i plodonosnije rezultate.

2. Nakon što je prethodni tekst već potkraj 1974. bio predan u tisak, »K w a r t a l n i k h i s t o r y c z n y« je u drugom broju za 1975. donio opširan prikaz torunjskog skupa poljskih povjesničara. Želja mi je preko brojnih informacija, sada publiciranih iz pera nekih sudionika, približiti našim povjesničarima krug interesa i problema u kojem se danas kreće poljska historiografija. Reći samo to da je pročitano 156 referata, što znači da je gotovo svaki sedmi od 1120 sudionika pripremio svoj istup, predstavlja impozantan podatak i svjedočanstvo njezine razvijenosti. Donoseći ocjenu skupa, *Jacek Staszewski* primjećuje da se uslijed pretežne zastupljenosti *Warszawljana* činilo kao da je to kongres predstavnika glavnog grada i da su mnogi referati bili ponavljanje nedavno održanih specijalističkih skupova, ali uza sve zamjerke koje se pri svakom velikom poslu mogu iznijeti zaključuje da i taj kongres potvrđuje opravdanost velikih, u Poljskoj već tradicionalnih, općih skupova. Možda je upravo on, po mnogo većem odazivu sudionika pri obradi tema koje nisu postavljene kao centralne u njegovu radu, jasno afirmirao mogućnost »dvoetapnog« održavanja općeg kongresa (za koju se zalaže i *Staszewski*), pri čemu bi se skup pozabavio tek generalnom problematikom, a preostala pitanja koja proistječu iz znanstvenog rada povjesničara prepustila bi se obradi na specijalističkim kolokvijima. Torunjski kogres pokazao je da povjesničari nisu skloni zabaciti istraživanja političke povijesti i pozabaviti se isključivo društvenom poviješću, što je posvjedočeno izuzetno slabim interesom za problematiku suvremene povijesti koja je zamišljena kao centralna tema skupa, i nasuprot tome živo zanimanje i rad u II i III sekciji gdje su se razmatrala pitanja političke kulture te problemi rađanja i razvoja suvremene poljske kulture. Simptomatičan je podatak da i pored usmjerenosti generalnom temom »U źródeł współczesności — dzieje społeczeństwa i kultury« (Na izvorima suvremenosti — povijest društva i kulture) na izučavanje suvremene Poljske, ova je problematika naišla na izuzetno slab odaziv sudionika, što u svom prikazu zaključuje *Stanisław T. Bębenek*. I pored toga što je narodnoj Poljskoj posvećena u cijelosti I sekcija (»Społeczeństwo Polski Ludowej«) kao i jedan od dvaju inauguracionih referata (*J. Topolski*, Procesi oblikovanja poljskoga socijalističkog društva), te dva specijalistička simpozija (Stanje istraživanja povijesti NR Poljske, te Radni problemi ekonomskog i političkog historika u razdoblju NR Poljske), tijekom četiri dana obrade istupilo je tek *dvadesetak diskutanata* i to s diskusijama koje se većinom uopće nisu vezivale uz osnovnu tematiku obrade sekcije i sim-

pozija, da bi sudionici živnuli jedino posljednjeg dana kada se razmatrao »problem tradicije i odnos društva prema prošlosti«. Preobražavanje društvene strukture kao i izmjene u sistemu društvenog odgoja ne izazivaju gotovo nikakav interes. To prenosim kao karakterističnu crtu suvremene poljske historiografije u kojoj prevladava mišljenje (zabilježila sam ga već u prethodnom tekstu) da se o periodu nakon 1948. godine nema što reći na nivou povijesne znanosti zbog nedostupnosti izvora, pa za obradu preostaje tek domena društvene povijesti za koju, kao što se vidi, još uvijek nema značajnijeg interesa.

Budući da želim iznijeti suvremene pravce interesa koji su se na torunjskom kongresu pokazali, prikazat ću nešto preglednije tek istupe na području novovjekovne povijesti i napose XIX stoljeća.

Druga sekcija Skupa: »Rađanje i razvoj novovjekovne poljske kulture« bila je poprište najživlje djelatnosti, te je na nekim sastancima sudjelovalo od više desetaka do i tri stotine učesnika. B. *Baranowski* je podnio referat »Kultura ludova a kultura szlachecka«, ali je osobit interes polučio J. *Tazbir* referatom »Plemićka kultura. Struktura i običajni uzori«. Čini se da je njegov istup značajan kao pokazatelj sadašnjih tendencija u poljskoj historiografiji za revalorizacijom plemstva, šljahte. Naime, Tazbir je težište svojih izlaganja stavio na društvenu ulogu šljahetske kulture, osobito u poslijediobnom razdoblju, iznoseći kao temeljnu tezu »da bi se u izmijenjenim povijesnim uvjetima nedostaci te kulture pokazali kao njezine vrline, a u XIX st. nesumnjivo su pridonijeli održavanju poljskosti«. Velikom aktivnošću sudionika pri raspravama oko žive prisutnosti šljahetske kulturne tradicije u suvremenosti, osnovna tema skupa, »Izvori suvremenosti — povijest društva i kulture«, koja je baš tu *suvremenost* težila postaviti u žižu promatranja, iznijela je na površinu, ako ne novu, ali ono po osobitosti pristupa u poslijeratnoj Poljskoj atraktivnu problematiku međusobna utjecaja narodne i šljahetske kulture, kao i značenje potonje za očuvanje poljskosti u teškim poslijediobnim vremenima.

Tazbиров istup polučio je snažno aktiviranje prisutnih — od onih što su zdušno pristali uz njegove teze, do drugih, koji su nastojali da Tazbiru, kao povjesničaru staropoljskog perioda, ospore svaku kompetenciju na području istraživanja XIX i XX stoljeća. Uza sve to, rezultatom te plodne diskusije moglo bi se okarakterizirati shvaćanje »da sami kulturni sadržaji mogu ispunjati različite društvene funkcije u ovisnosti o društveno-političkom sustavu«. Time se, nesumnjivo, raspravljajući o pitanjima vezanim uz prošlost dao postulat i naših dana.

U drugoj sekciji podnesena su tri referata koja su se u okviru te problematike bavila poslijediobnim periodom. Od njih je referat M. *Janiona*, »Romantizam i oblikovanje novovjekovne poljske kulture«, izazvao dosta veliko zanimanje pobudivši kontroverzna mišljenja diskutantata.

Rad u trećoj sekciji, baveći se »Dziejami (poviješću) kultury politycznej w Polsce«, pokazao se najprivlačnijim za sudionike. Prvotno je bilo zamišljeno da se u III sekciji raspravlja o povijesti parlamentarizma u Poljskoj, no, kako je nedugo prije održan simpozij posvećen specijalno toj problematici, odlučeno je da se u centar razmatranja stavi povijest političke kulture. Najveći interes polučili su A. *Gierowski*, »Konfederacije i građanska svijest plemstva«, i J. *Maciszewski* koji je referirao o političkoj kulturi Poljske u »zlatnom vijeku«.

Pitanje kojem se najčešće diskusija navraćala odnosilo se na građansku svijest šljahte, te ne iznenađuje da se i zbog toga izlaganje Gierowskog, u kojem je problem konfederacija promotren na do sada neuobičajeni način, našlo u centru razmatranja. Gierowski, naime, zaključuje, da su konfederacije XVII i XVIII st. bile škola za politički odgoj šljahte i da su bile njezin »najteži ispit građanske i političke zrelosti«. Prvi pokušaj osvjetljavanja problema Društva prijatelja vladine konstitucije od 3. svibnja 1791. kao prve političke stranke poduzeo je *J. Kowecki* u referatu »Pierwsze stronnictwo polityczne w Polsce XVIII wieku«. Diskusija o građanskoj svijesti šljahte donijela je mnoštvo kontroverznih mišljenja, osobito u pitanju njezina odnosa prema poreznom opterećenju. Mnogo se raspravljalo i o podjeli na period vrlo visoke političke kulture šljahte do druge polovice XVII stoljeća, te na razdoblje njezina opadanja u drugoj polovici XVII i osobito tijekom XVIII stoljeća. A. J. Gierowski, dajući u neku ruku zaključnu riječ, izrekao je misao da učinjena istraživanja na području političke kulture znače tek »pierwszy krok« i da teškoće u daljem napredovanju potječu od nedostatka jasne i precizne terminologije kao i jedinstvenih metodičkih i metodologijskih premisa.

Problemi XIX stoljeća razrađivani su u mnoštvu kolokvija i simpozija; na plenarnom zasjedanju je *S. Kieniewicz* podnio referat »Dzieje polskiej kultury politycznej XIX w.«, nadovezivajući na rad III sekcije.

Osobit je bio kolokvij C pod naslovom: »Idee i koncepcje narodu w polskiej myśli politycznej czasów porozbiorowych«, tj. nakon podjele, i to po svom interdisciplinarnom karakteru, jer su se između šezdesetak sudionika našli predstavnici filozofa, pravnika, povjesničara književnosti, sociologa i povjesničara. Međutim, potonji, uz velik angažman tijekom diskusije, nisu priredili niti jedan referat. Značajno je pri tom zabilježiti da je, po riječima *S. Kalembe*, »osobito mnogo mjesta u diskusiji zauzelo pitanje potrebe odmjerene ocjene i preciznijih razlikovanja između raznih vrsta poljskog konzervativizma u poslijediobnom razdoblju, koje su kao rezultat komplicirane političke situacije često odstupale od oblika poznatih u Evropi kao klasičnih«. U tom kolokviju pročitani su referati u kojima se koncepcija naroda razmatrala na temelju raznih izvora, kao npr. u referatu *J. Goćkowskog* o ideološkoj viziji domovine u dramskom stvaralaštvu *J. Słowackog* i *S. Wyspiańskog*.

Možda bi, na kraju ovog prikaza, bilo uputno navesti još nekoliko problema kojima su se poljski povjesničari pozabavili na ovom posljednjem općem skupu, kao što su problemi podzemne prosvjete u doba okupacije, ekonomske emigracije u zapadno-evropske zemlje i poljskih društveno-ekonomskih struktura, te, pitanje povijesti *Polonije*, tj. Poljske za granicom*, u XIX i XX st. koje je pobudilo vrlo velik odaziv znanstvenika. Sudjelovalo je oko sedamdeset povjesničara među kojima i predstavnici Poljaka iz inozemstva, od kojih su četvorica podnijela i referate. Konačan zaključak donesen na kraju tog kolokvija izražen je riječima da se »centar istraživanja i centar dokumentacije za

* Prema poznatoj izreci pjesnika *A. Mickiewicza*, »domovina Poljaka živi i djeluje svagdje gdje kucaju vjerna srca njezinih sinova« (Ojczyzna Polaków żyje i działa wszędzie, gdzie biją wierne serca jej synów).

povijest emigracije i Polonije mora nalaziti u zemlji. Polonijalna središta dužna su u tim istraživanjima pomagati, ali ona sama nisu u stanju izvesti nikakve veće cjelovite radove.«

XI opći skup poljskih povjesničara zaključio je radom 13. rujna 1974. godine, da bi se sudionici vratili u centre svoga djelovanja i rezimirajući sve što se iznijelo razmotrili rezultate kongresa. Već sama činjenica da se između 1120 sudionika našlo pet stotina znanstvenika, tri stotine profesora (od kojih, važno je napomenuti, većina iz Warszawe!), preko dvije stotine prijatelja povijesnih znanosti, kao i stotina studenata izvan Torunja (i tu je »Stolica«, uz Kraków i Poznań, najzastupljenija), govori o jednom Skupu zamišljenom da bude ne samo mjesto na kojem će se izmjenjivati znanstveni rezultati povjesničara, već i centar integracije humanističke misli i jedan od značajnih oblika popularizacije znanosti. Ohrabrujućom se pokazuje i činjenica istupa mladih referenata-doktoranata ili tek promoviranih doktora — kao i pretežan njihov udio u diskusiji (stotinu i osamdeset od tri stotine i pedeset diskutanata). Skup je omogućio stručnjacima da razmotre neke važne probleme koji se javljaju pri velikom skupnom poslu, kao što je npr. onaj na izdavanju »Povijesti poljske diplomacije«, pri čemu su osobito naglašene teškoće istraživanja poljske vanjske politike »w czasach niewoli«, tj. u periodu nakon podjele. Po prvi puta na jednom općem skupu razmatrana je i problematika medievistike, pa *T. Rośtanowski* zaključuje da se pitanjima toga perioda moglo posvetiti više mjesta s obzirom na mjesto održavanja kongresa.

Dajući svoj glas u prilog održavanja općih kongresa moguće je kao jedan od najtežih argumenata postaviti činjenicu da oni daju presjek, dragocjeni pregled nad cjelokupnim istraživačkim radom određene grane znanosti, pa tako i omogućuju usmjerenje na otklanjanje nedostataka — kao što je između ostaloga i ovaj Skup jasno pokazao odsustvo interesa za rad na općoj povijesti (s izuzetkom bavljenja poviješću Rusije), bez kojega se, uslijed nerazlučive sveze povijesna hoda naroda u zajednici čovječanstva, ne može iznaći niti povijesna istina o životu Poljaka.

Ljerka Racko

INTERNACIONALNI KULTURNOPOVIJESNI SIMPOZIJ MOGERSDORF 1970—1975.

Oduvijek su znanost i kultura prelazile državne međe u svom naletu duhovna nadvladavanja, a kako su se tijekom povijesti narodi ove naše evropske zajednice sve više ujednačavali u svom duhovnom blagu (to ponegdje tek u okvirima intelektualnih sredina), znanost i kultura pridonose upoznavanju i zbliženju nacija, pridonose svojom prezentacijom istine lakšem usaglašavanju ondje gdje to politički odnosi zahtijevaju, a produbljenju prijateljskih veza ondje gdje povijest nije postavila branu trvenjima i razdorima. Internacionalni kulturnopovijesni simpozij Mogersdorf, možda, ispunja i jednu i drugu zadaću. Panonski prostor, bremenit problemima što su narasli u jednoj državnoj zaje-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor

*IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK*

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE